

Javaslat

Gróf Széchenyi Sándor munkásságának

Megyei Értéktárba történő felvételéhez

Gróf Széchenyi Sándor
1837 - 1913

Készítették

Szabó J. Csabáné

Jaksa János

Nagydorog, 2017. március

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:

Szabó J. Csabáné és Jaksa János

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Jaksa János

Levelezési cím: 7044 Nagydorog, Damjanich u. 19.

Telefonszám: 06 30-4455322, 75-332-322

E-mail cím: jaksaj@enternet.hu

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: Gróf Széchényi Sándor munkássága

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

- agrár- és élelmiszergazdaság egészség és életmód épített környezet
 ipari és műszaki megoldások x kulturális örökség sport
 természeti környezet turizmus

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

7044 Nagydorog

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

- x települési tájegységi x megyei külföldi magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A család Nógrád megyéből származik, s nevét valószínűleg Szécsény mezővárosról kapta. A XVIII. sz. végén és a XIX. sz. első felében volt a Széchényiek fénykora. Hatalmas vagyon urai voltak. A minket érintő családi ág megalapítója, Széchényi Lajos 1781-ben született, Széchényi Ferenc és Festetics Júlia legidősebb gyermekeként. Széchényi Lajos a bécsi kamaránál viselt tisztséget, és 1824-ben anyai örökségként jutott a Tolnai megyei, nagydorogi uradalomhoz (8820 Kh), amely 50 év múlva unokájának, Széchényi Sándornak az életútját jelentősen befolyásolta, meghatározta.

Széchényi Lajos hosszú életű volt. János fia már 53 éves volt, amikor átvette az örökségét.

Széchényi Sándor 1837. október 27-én született Bécsben. Életének első két évét itt töltötte, majd a család Szentkeresztre költözött. Egy franciskánus barát segítségével itt kezdte el tanulni a betűvetés tudományát. Életének újabb állomása Pereszteg, ahol a család a nagypapa haláláig lakott. Időközben Sándor képzését házitanító vette át, akinek segítségével elsajátította az algimnázium osztályainak anyagát. Tudásáról Sopronban letett vizsgákkal tett tanúbizonyságot. Nevelőnők is éltek a Széchényi házban. Előbb egy francia, majd egy német kisasszony csiszolta a gyerekek tudását. A nagypapa halála után a család újra költözni kényszerült. A soproni megtelepedés új fejezetet nyitott Sándor életében is, ekkor már a főgimnázium osztályait végezte, ami komolyabb tanulást igényelt. A műveltség megszerzésében az iskolán kívül a nagymamának volt még fontos szerepe, aki ekkor

Bécsben élt, s unokáját minden évben 8-10 napra magához vette, múzeumokba és a Burg színházba vitte, ahol páholya volt, művészetekről beszélgetett vele.

Széchenyi Sándor 1857-ben tette le az érettségi vizsgát. Pályaválasztás előtt állt. A döntés apja kezében volt, aki végül is a legegyszerűbb megoldást választotta. Péltre, a Zichy birtokra küldte fiát, hogy gazdálkodni tanuljon. Sándor azon kívánságát, hogy külügyi pályára léphessen, azzal utasította vissza, hogy az sok költséggel jár. A valóságban azonban Széchenyi Jánosnak nemcsak a pénze, de a társadalmi kapcsolatai is hiányoztak ahhoz, hogy Sándort a diplomata pályára segítse. Származása és örökölt vagyona ugyan feljogosították a császári kamarási cím viselésére, ami formailag az udvarképesség jele, de tényleges befolyással, kapcsolatokkal nem rendelkezett. Sándor pályaválasztása idején felmerült az a lehetőség is, hogy Pesten vagy Pozsonyban jogot tanuljon, amivel hivatalnoki karriert építhetett volna. Apja az ötlet elutasításakor azzal érvelt, hogy "magyar ember az abszolút kormány alatt nem szolgálhat", azonban a stúdium elmaradásának valószínűbb oka a pénzhiány lehetett. 1859-ben Széchenyi Sándor így Alsó-Pélre, a Zichy családhoz utazott, akikkel a rokoni kapcsolatok időközben tovább bővültek, nővére, Ernesztina házassága révén, aki előző évben ifj. Zichy Lászlóhoz ment férjhez. Hamarosan kiderült, hogy Sándor Pélre való küldése hibás, elhamarkodott lépés volt. 1859 nyarán id. Zichy László csődbe jutott, s az is világgossá vált, hogy felvett hitelek fedezésére még az apjától örökölt tekintélyes vagyon sem elegendő. A Zichyek csődje miatt természetesen Sándor gyakorlati képzésből sem lett semmi, visszatért szüleihez Sopronba. A politikai területén bekövetkezett változások azonban rövidesen új irányt adtak életútjának. Ismét Tolnába küldték, ahol előbb tiszteletbeli aljegyzővé, majd pedig a Dunaföldvári Járás tiszteletbeli szolgabírójává választották meg.

Társasági életet élt Dalmandon, báró Dóry Lajos vadásztanyáján, s mindenekelőtt Nagydorogon, ahol mindig nagy volt a vendégjárás sógorának és nővérének a házában. Szekszárdon is többször megfordult, bálókra járt, s itt találkozott először Dóry Mihály leányával, Nathalieval, akibe rövidesen beleszeretett. "Nyílt, oly természetes, minden affectálást nélkülöző észjárása és őszintesége" vonzotta. Az idő igazolta, hogy Sándor választása helyes volt. Nemcsak azért, mert majdnem 50 évet élnek le majd együtt, hanem azért is, mert a közéleti és magánéleti változások szerencsés találkozása folytán, a családalapítás gyökeres fordulatot eredményezett Sándor karrierjében is. Mire az első gyermek, Bertalan megszületett, Deák Ferencnek köszönhetően megkötötték a kiegyezést, ami lehetővé tette Sándor számára a közéleti pálya folytatását. A nagydorogi kastély új lakója Széchenyi Sándor és családja lett. A nagydorogi birtok családi hitbizománynak számított, ami a legidősebb fiút, Lászlót illette volna meg. Az 1871-es birtokosztás során László azonban lemondott Nagydorogról öccse, György javára, aki ezt a birtokjogot rögtön tovább adta Sándornak. Az egyezsége hajlandó testvérrel szemben így ismerték el, hogy a három fiútestvér közül egyedül ő felel meg a főrangú családok tagjaival szemben támasztott társadalmi elvárásoknak, s gyermekei révén ő lesz az, aki a család nevét, *"jó hírét a házában fenntartani fogja"*.

Széchenyi Sándor a nagydorogi birtokát átvéve nem volt könnyű helyzetben. A gazdálkodáshoz nem értett, mégis maga próbálta irányítani. A birtok jövedelme messze elmaradt az elvárható szinttől. Amikor Sándor Nagydorogra érkezett, s tájékozódni kívánt a birtok ügyeiről, nem lelte meg a számadási könyveket - megették az egerek.

Eldőlt, hogy életét a közéleti tevékenységnek szenteli. Nagydorogi megtelepedésének e tekintetben meghatározó szerepe volt, hiszen a birtokot átvéve automatikusan a Tolna megyei törvényhatóság tagjává vált. 1884-ben főispán lett. Tíz éves főispán jubileuma alkalmából nevezték ki valóságos belső titkos tanácsossá, megkapta a Vaskorona rendet és a Ferenc József rend nagykeresztjét. 1898-ban az

Országos Központi Hitelszövetkezet szervezésekor ennek elnöke lett, s alapításától kezdve ugyancsak elnöke volt a Tolna megyei Takarékos és Hitelbanknak. Széchényi Sándort szépen ívelő karrierje megállapodott emberré tette. Megnövekedett tekintélyéhez és rangjához nem illett a már viszonylag szerény méretű és külsejű nagydorogi lak. 1891-ben építkezésre szánta el magát. A tervek elkészítésére Abel Lothar bécsi építész bízta meg. Az ő tervei alapján épült fel a mai is látható kastély épület.

A Széchényi család magyarságát az is tükrözi, hogy a kastély épület keleti részén lévő parkrészben – nem messze az épülettől- bukszusokból (puszpángokból) a történelmi Magyarország térképét alakították ki. Annak területe mintegy 200-250 m² lehetett. A folyók medrét sétáló utakra alakították ki. Szép látvány volt ez az emeletről letekintve. A bukszusokat az 50-es évek elején kivágták.

Széchényi Sándor több mint 21 évig töltötte be Tolna vármegye főispáni tisztét. 1905-ben lemondott hivataláról. Tevékenységét elismerve Ferenc József 1906-ban a főrendi ház alelnökévé nevezték ki. Ez volt utolsó tisztsége, amelyet még 6 évén át viselt, majd 1912-ben fiának, Domonkosnak adott át. Élete végén meglehetősen tekinthetett vissza a megtett útra, hiszen képes volt arra, hogy a családjával szemben támasztott követelményeknek megfeleljen.

Fényképe a címlapon látható.

Gyermekei a kor legjobb orvosainak segítségével sem tudták megmenteni apjukat az influenzás tüdőgyulladás okozta haláltól, mely 1913. február 17-én következett be. Testét február 20-án Nagycenken helyezték örök nyugalomba.

1913-ban: Gróf Széchényi Sándort, megyének egykori főispánját búcsúztatták Bodnár István szavai:

"Nagy volt, magyar volt, szóval - Széchényi volt."

A Széchényi család nagydorogi ágának családfáját az **1. sz. melléklet** tartalmazza.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

Széchényi munkásságának értékelése

Széchényi Sándor rangját, jelentős vagyonát és tudását kihasználva országos hírnévre tett szert. Sokat köszönhetett neki Tolna vármegye és Nagydorog is. A főispánválasztását követő évben megjelent az országban a filoxéra (szőlőgyökértetű) fertőzés. Irányításával többféle módon szervezték meg a védekezést. 100 négyszögölenként 10 koronát fizettek be minden szőlőtermesztővel, így 5000 Ft jött össze, ami abban az időben sok pénznek számított. Ennek egy részét arra fordították, hogy

szőlőket telepítettek Nagydorog, Paks, Csámpa térségében, ahol olyan nagy volt a talaj kvarchomok tartalma, hogy a filoxéra nem tudott megtelepedni, károsítani. Ezzel becslések szerint 10-20 ezer embernek maradt meg a megélhetése a szőlőtermesztésből.

Bezerédy Pál irányításával megszervezték Tolna vármegyében a selyemhernyó tenyésztést. Így vált Szekszárd a selyemhernyó tenyésztés országos központjává. Bezerédy Pált kinevezték országos kormánybiztosnak. Őt világkiállításról tértek haza a Tolna Vármegyeiek nagydíjjal a selyemből készült áruknak köszönhetően. 1894 évben a Földművelésügyi M. Kir. Miniszter által „Nagy-Dorogh község előljárásságai lettek megbízva” Tolna Vármegye selyemből készült áruinak díjának kifizetésére. **2. sz. melléklet.**

Bizonyára nem véletlenül kapta meg ezt a tiszteletdíjat Nagydorog. Településünkön a selyemhernyó nevelés és a gubó beváltása az 1960-as évek végéig folyt.

1892 évben alapította meg a nagydorogi malmot. Az épület ma is látható a 63-as útvonal sárszentlőrinci leágazásánál. Az üzemben két erőgép (gőzgép) volt található, melyek mindegyikének teljesítménye 100 LE-re tehető. Ebben az épületben hozta létre fia, Domonkos 1921 évben „villanyenergia termelő telepet”.

Támogatta és szorgalmazta külföldi tenyészállatok behozatalát. Ebben az időben lendült fel a bonyhádi vörös tarka tájfajta szarvasmarha tenyésztése. A tejfelvásárlás biztosítására megszervezték a tejszövetkezeteket. Jó hírnevű volt a Széchényi család szarvasmarha tenyészete. A tejelő vöröstarka állományt Nagydorogon, míg a szürke magyar fajtát Bezzeg-pusztán tartották. A csatolt **3 sz. fényképen** a család Bezzeg-pusztai gulyája és az Országos Mezőgazdasági Kiállításon díjat nyert bikája látható.

1896. évben megalapították a szekszárdi főgimnáziumot. **4. sz. melléklet.**

1899. évben 100.000 koronával járult hozzá a szekszárdi múzeum felépítéséhez. Nevét a múzeum falán márványtábla őrzi. **5. sz. melléklet**

1901. évben az ő irányításával szervezték meg a nagybirtokosok, hogy minden cseléd gyermekére biztosítást kötöttek saját költségükön. Így a gyermekek ingyenes egészségügyi és kórházi ellátásban részesülhettek.

Közbenjárására 1905 jún. 17.-én Tisza István engedélyezte Szekszárd várossá nyilvánítását.

Sokat tett Nagydorog térségének a felvirágoztatása érdekében is. Nagydorogra költözésük után számba vette, hogy hol hiányoznak iskolák és oda egy éven belül saját költségére tanítót biztosított.

Megszervezte Nagydorogon az Önszegélyző Szövetkezetet. Így a lakosság olcsóbban jutott az alapvető cikkekhez (cukor, só, petróleum), mintha kiskereskedőktől vették volna meg.

Felfejlesztette birtokait. Szeszgyárat épített Nagydorogon, mely ma is áll a 63 sz. út mentén. A birtokain termesztett burgonyából főzték ki a szeszt. A mellékterméket (moslékot) szarvasmarhák hizlalására hasznosították.

Mint korábban említettük, sokat tett a szőlőtermesztés érdekében, korszerű pincészetet alakított ki. Olasz mesterekkel 1910-ben 17 db belülről üvegcsempézett hatalmas bortárolót építtetett, összesen 4060 hl bor tárolására, melyek ma is megtekinthetők.

Spárgát telepített Nagydorog határában. Az idősebbek még ma is emlékeznek az úgynevezett „spárgaházra”, ahol a spárga feldolgozását végezték.

A család a kastélykert területéből telket adott a katolikus templom építéséhez. A templomot a tulajdonában lévő mészkö téglagyárban készült téglából építtették. A templomban ma is aktív a hitélet.

Igényességét ma is mutatja a kastélykert (iskolaudvar) területén álló műemlék jellegű víztorny.

A víztornyot 1891 évben építtették. A vizet egy lóval (alacsony épület alatt) körbe hajtva nyomatták fel. **6. sz. melléklet**

Fentieket összegezve megállapíthatjuk, hogy Gróf Széchényi Sándor munkássága nem csak Nagydorog, hanem egész Tolna megye büszkesége lehet. Példát mutat a mai kor embereinek is.

A mai diákok is példát vehetnek róla, hogy hogyan lehet lenről elindulva túllépni a kudarcokat és a tudás folyamatos gyarapításával, makacs szorgalommal, kapcsolatok kiépítésével figyelemre méltó eredményeket elérni.

Természetesen tudjuk, nem vagyunk hivatottak arra, hogy minősítsük településünk és iskolánk korábbi vezetésének döntéseit. Ennek ellenére úgy ítéljük meg, hogy az iskola névválasztása helyes lépés volt, amikor 2004. októberében felvette az iskola Széchényi Sándor nevét.

A névfelvételt követően vetődött fel a kérdés, hogy vajon élnek-e Magyarországon Széchényi leszármazottak. Elkezdődött a kutató munka. Nagy segítségünkre volt Dr. Bernáth György, a Nagydorog és Vidéke ÁFÉSz Kajdacsai Keltető Állomásának nyugalmazott vezetője. Őröla tudni kell, hogy az államosítás előtt az ő tulajdonuk volt Felsőhidvég - szép, a 18.században épült kastéllyal - amely Kölesd közelében található. A kastély leromlott állapotban ma is látható. Őtőle kaptuk meg Hoyos család címét és elérhetőségét, akik Budapesten élnek. A kapcsolat felvételt követően meghívtuk őket a 2007 november 10.-én megrendezett Öregdiák találkozóra. Hoyos Áron Tanár Úr és édesanyja elfogadták meghívásunkat. Tanár Úr a megemlékezésen hozzászólásával emelte az ünnepség színvonalát. A róluk készült fényképet **7. sz. melléklet** alatt csatoljuk

A névfelvétellel egy időben felélesztették az iskolában és a településen a Széchényi szellemiségét. Az iskola „kinyitotta kapuit” a lakosság, az öregdiákok felé. Erre csak néhány példát említünk:

2004. évben márványtáblát helyeztek el Széchényi Sándor emlékére az iskola falán. **8. sz. melléklet**

Az iskola vezetése egy kitűzőt és 2 díjat alapított a névadó tiszteletére.

1. Minden év szeptemberében az évnnyitó alkalmával az 5. osztályos diákok az első osztályosoknak kitűzőt adományoznak. **9. sz. melléklet.**

2. Házversenyek során az eredményesen szereplő tanulók részére emlékérmet adományoznak. Ugyancsak ezt kapják azok a diákok, akik sport vagy tanulmányi versenyen sikeresen szerepeltek. Ezt tanév végén az évváró ünnepség alkalmából az osztályfőnökök javaslata alapján kapják meg a diákok. **10-11. sz. melléklet.**
3. Az emléklakettet (**lásd 12. sz. melléklet**) a ballagáson azok a végzős tanulók kapják, akik 8 éven keresztül példás magatartásról, szorgalomról tettek tanúbizonyságot és kitűnő tanulmányi eredménnyel végezték tanulmányaikat. Ugyancsak ezt a kitüntetést kapják azok a diákok, akik országos versenyeken kiemelkedő eredményt értek el.

Az Önkormányzat támogatásával a 7-8. osztályosok korábban két évenként Nagycenkre kirándultak, ahol megkoszorúzták névadójuk síremlékét.

Az általános iskola felvállalta Széchényi Sándor fiának, Széchényi Domonkos sírjának gondozását a nagydorogi Katolikus Temetőben. **13. sz. melléklet**

Gróf Széchényi Domonkos fényképét a **14. sz. melléklet** mutatja be.

2006. június 11.-én egy öregdiák (Jaksa János) javaslatára márványtáblát helyeztek el az iskola falán az elhunyt tanárok és diákok tiszteletére. Osztálytalálkozókon a tábla alatt az öregdiákok koszorút helyeznek el az elhunytak emlékére. **15-16. sz. melléklet.**

Az iskola vezetése az első években egy hetes, majd később három napos ünnepség sorozatot szervezett október hónapban a névadó születésnapjának (október 27.) évfordulója tiszteletére. 2006. október 14.-én Dr. Töttös Gábor egyetemi tanár tartott nagyszerű előadást a névadó munkásságáról az iskola sportcsarnokában. A csatolt **17. sz. mellékletben** az előadó beszélget Dobri István polgármesterrel és Szabó J. Csabáné iskolaigazgatóval, az előadást követően.

2007. április 13.-án került sor az iskola parkjában létesített tanösvény felavatására. A tanösvény létrehozására egy korábbi diák (Dr. Kántor György) tett javaslatot, és a kiültetésre kerülő fák beszerzését is felvállalta. Természetesen anyagilag is hozzájárult az ösvény létesítéséhez. Az iskolának alig került anyagi áldozatába, mert a fákat családok, szülők, nagyszülők vásárolták meg. A megnyitó ünnepség után a diákok léggömböket engedtek fel, hogy híret vigyék a tanösvény felavatásának. **18. sz. melléklet**

2007. októberében a pedagógusok iskolatörténeti kiállítást rendeztek a házasságkötő teremben, mely több héten keresztül volt látható. **19. sz. melléklet**

Ugyancsak egy öregdiák (Jaksa János), javaslata alapján a község határában lévő határvökvéből a még fellelhető két darabot beszállítottak az iskola parkolójába, és azokat felállították. Mindkettőn jól olvasható Gróf Széchényi Sándor monogramja. **20. sz. melléklet**

Mindezek jelentős lendületet adtak a színvonalas osztálytalálkozók megszervezésének. Nagy értéknek tartjuk azt az emlékkönyvet, melybe a találkozók résztvevői bejegyezték gondolataikat és beragasztották a találkón megjelent öregdiákok csoportképét.

2009. évben az önkormányzat Gróf Széchényi Sándor nevével fémjelzett zászlót adományozott az iskolának.

2009. évben az önkormányzat Széchényi Domonkos, a birtok utolsó örököse tiszteletére síremléket állított a korábbi sírkereszt helyébe. **21. sz. melléklet.**

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):

1. Dobri István: A mi településünk Nagydorog
2. Gaál Zsuzsanna tanulmánya Széchényi Sándor munkásságáról
3. Jaksa János video felvétel: Dr. Töttös Gábor előadásáról

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja:

A helyi TV iskolával kapcsolatos felvételei.

2. AH tv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek:

- a. Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Tolna Megyei Igazgatósága Szekszárd
- b. Szekszárdi Tankerületi Központ Szekszárd
- c. Nagydorog Nagyközség Önkormányzata Nagydorog
- d. Hoyos család Budapest
- e. Nagydorogi Értéktár Bizottság levele

3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Jaksa János javaslattevőként kijelentem, hogy a fényképeket saját magam készítettem. Hozzájárulok azok más területen történő felhasználáshoz.